

WSTĘP DO PRAWA ADMINISTRACYJNEGO OGÓLNEGO

Michał Możdżeń-Marcinkowski

SERIA AKADEMICKA

4

WYDANIE

ZMIENIONE I ROZSZERZONE

WSTĘP DO PRAWA ADMINISTRACYJNEGO OGÓLNEGO

Michał Możdżeń-Marcinkowski

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **4**

ZMIENIONE I ROZSZERZONE

Stan prawny na 6 października 2023 r.

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Anna Poptawska

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8358-076-0
4. wydanie zmienione i rozszerzone

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462;
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz ważniejszych skrótów	13

Od autora	15

Rozdział pierwszy

Administracja publiczna	17
1. Pojęcie administracji	17
2. Cechy i funkcje administracji publicznej jako podstawa jej definiowania ...	21
3. Klasyfikacja administracji publicznej z punktu widzenia jej funkcji	27
4. Umieszczenie administracji publicznej na tle współczesnego ustroju państwa polskiego	29
5. Paradygmaty administracji publicznej	29
6. Polska administracja publiczna w dualistycznym modelu administracji Unii Europejskiej	30
Wybrana literatura	31

Rozdział drugi

Prawo administracyjne i jego miejsce w systemie prawa	33
1. Pojęcie prawa	33
2. Przydatność klasyfikacji prawa dla określenia prawa administracyjnego	36
3. Pojęcie prawa administracyjnego i jego miejsce w systemie prawa	40
3.1. Prawo administracyjne – zagadnienia wprowadzające	40
3.1.1. Zarys poglądów nauki polskiej na temat pojęcia prawa administracyjnego	42
3.1.2. Wnioski wynikające z poszukiwania definicji prawa administracyjnego	43
3.2. Cechy prawa administracyjnego	44
3.3. Wewnętrzna systematyka prawa administracyjnego ze względu na normy (ustrojowe, materialne, procesowe)	46
3.4. Sankcja administracyjna	49
3.5. Podział prawa administracyjnego ze względu na rodzaj normy	50
3.5.1. Ustrojowe prawo administracyjne	50

3.5.2. Materialne prawo administracyjne	51
3.5.3. Administracyjne prawo procesowe	51
3.6. Prawo administracyjne wewnętrzne	51
3.7. Prawo administracyjne zewnętrzne	52
3.8. Inne podziały prawa administracyjnego	52
3.9. Pojęcie międzynarodowego prawa administracyjnego	52
3.10. Pojęcie europeizacji prawa administracyjnego	53
3.11. Przykładowe ujęcia prawa administracyjnego w obcych porządkach prawnych	54
3.11.1. Rozwiązania niemieckie	54
3.11.2. Rozwiązania amerykańskie	55
3.12. Prawo administracyjne a inne gałęzie prawa	57
3.12.1. Prawo administracyjne a prawo konstytucyjne	57
3.12.2. Prawo administracyjne a prawo cywilne	58
3.13. Inne kryteria podziału prawa administracyjnego	60
Wybrana literatura	60

Rozdział trzeci

Podstawowe instytucje prawa administracyjnego	63
1. Sytuacja administracyjnoprawna	63
2. Stosunek administracyjnoprawny	64
3. Elementy stosunku administracyjnoprawnego (podmiot, przedmiot, treść)	65
4. Rodzaje stosunków administracyjnoprawnych	68
4.1. Materialny stosunek administracyjnoprawny	69
4.1.1. Stosunki materialnoprawne	69
4.1.2. Jednorazowe stosunki administracyjnoprawne	69
4.1.3. Stosunki ustrojowe	70
4.1.4. Stosunki procesowe	70
4.1.4.1. Stosunki proceduralne	70
4.1.4.2. Stosunki spornoadministracyjne	71
4.1.5. Inne rodzaje stosunków administracyjnoprawnych	71
4.1.6. Nawiązanie stosunku administracyjnoprawnego	72
4.1.6.1. Sposoby nawiązania stosunku administracyjnoprawnego	73
4.1.6.1.1. Nawiązanie stosunku administracyjno- prawnego <i>ex lege</i> (z mocy ustawy)	73
4.1.6.1.2. Nawiązanie stosunku administracyjno- prawnego w drodze aktu administracyjnego ...	73
4.1.6.1.3. Nawiązanie stosunku administracyjno- prawnego przez inne zdarzenia prawne	74
4.1.7. Władztwo administracyjne	74

4.1.8. Własność publiczna	74
4.1.8.1. Ewolucja pojęcia własności publicznej oraz form zarządzania	75
4.1.8.2. Własność publiczna jako konstrukcja teoretycznoprawna	75
4.1.8.3. Formy wykonywania własności publicznej	76
4.1.8.3.1. Przedsiębiorstwa państwowe – spółki Skarbu Państwa	77
4.1.8.3.2. Narodowe fundusze inwestycyjne	77
4.1.9. Własność samorządowa (komunalna)	77
4.1.10. Własność innych podmiotów	78
5. Pojęcie interesu indywidualnego oraz publicznych praw podmiotowych ...	78
5.1. Pojęcie interesu indywidualnego (prawnego i faktycznego)	78
5.2. Pojęcie interesu faktycznego	79
5.3. Pojęcie interesu prawnego	80
5.4. Publiczne prawa podmiotowe a interes prawny	81
5.4.1. Pojęcie publicznych praw podmiotowych	81
5.4.2. Podmioty ochrony publicznych praw podmiotowych	82
6. Uznanie administracyjne	82
6.1. Językowe formy uznania administracyjnego	83
6.2. Warunki prawidłowego zastosowania uznania administracyjnego	84
Wybrana literatura	84

Rozdział czwarty

Źródła prawa w administracji publicznej	86
1. Podstawowe wiadomości z zakresu źródeł prawa	86
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	90
3. Ustawa	91
4. Ratyfikowane umowy międzynarodowe	92
4.1. Stosunek umów międzynarodowych do prawa polskiego	93
5. Pozycja pierwotnych i wtórnych źródeł prawa Unii Europejskiej	94
5.1. Prawo pierwotne	97
5.2. Prawo wtórne	97
5.2.1. Rozporządzenie unijne	98
5.2.2. Dyrektywa unijna	98
5.2.3. Decyzje unijne	99
5.2.4. Opinie, zalecenia	100
5.3. Pytania prejudycjalne	100
6. Rozporządzenia	100
7. Rozporządzenie z mocą ustawy	103
8. Prawo miejscowe (akty prawa miejscowego)	103
8.1. Prawo miejscowe a ustawa	103

8.2. Rodzaje aktów prawa miejscowego i organy je stanowiące	104
8.2.1. Akty prawa miejscowego stanowione przez organy samorządu terytorialnego	104
8.2.2. Wybrane regulacje prawne dotyczące stanowienia prawa miejscowego na poziomie samorządu gminnego na przykładzie ustawy z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym	105
8.2.2.1. Statuty	106
8.2.2.2. Przepisy wykonawcze	107
8.2.2.3. Przepisy porządkowe	108
8.3. Akty stanowione przez organy terenowej administracji rządowej	109
8.3.1. Przepisy wykonawcze	109
8.3.2. Przepisy porządkowe	110
9. Prawo wewnętrzne	111
9.1. Klasyfikacja prawa wewnętrznego	112
9.1.1. Uchwały	112
9.1.2. Regulaminy i statuty	113
9.1.3. Zarządzenia	113
10. Pojęcie swoistych źródeł prawa	114
11. Normatywne podstawy autorytetu wyroków sądowych Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego	116
12. Zwyczaj i prawo zakładowe	118
13. Pozyskiwanie rozproszonej informacji o obowiązującym prawie i uprawnieniach wynikających z orzeczeń sądowych lub aktów administracyjnych	119
Wybrana literatura	120

Rozdział piąty

Zasady prawa administracyjnego i organizacji administracji publicznej	122
1. Istota zasad prawa administracyjnego	122
2. Zasada demokratycznego państwa prawa	124
3. Zasada praworządności (legalizmu)	124
4. Zasada pomocniczości (subsidiarności)	125
5. Zasada proporcjonalności	126
Wybrana literatura	127

Rozdział szósty

Zarys struktury administracji publicznej – ustrojowe prawo

administracyjne	128
Część I. Instytucje ogólne	128
1. Wprowadzenie	128
2. Pojęcie systemu (ustroju) administracji publicznej	129
3. Podział terytorialny państwa	130
4. Pojęcie organu administracji publicznej i urzędu	133

5. Zasady powiązań podmiotów administracji publicznej	138
5.1. Centralizacja (nadzór, kontrola, kierownictwo, koordynacja)	139
5.2. Nadzór i kontrola, kierownictwo, koordynacja	141
5.3. Decentralizacja	142
Część II. Struktura administracji publicznej (centralnej i terenowej)	145
1. Administracja centralna	145
1.2. Prezydent RP	145
1.2.1. Kompetencje Prezydenta RP	146
1.2.2. Organy podległe Prezydentowi RP	149
1.2.3. Kompetencje Trybunału Konstytucyjnego w stosunku do Prezydenta RP	150
1.3. Organy rządowej administracji wykonawczej	150
1.3.1. Rada Ministrów	150
1.3.2. Prezes Rady Ministrów	152
1.3.2.1. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	153
1.3.3. Ministrowie	154
1.4. Centralne organy administracji państwowej	156
1.5. Agencje i inne podmioty	158
2. Rządowa administracja terenowa – uwagi ogólne	160
2.1. Wojewoda i zespólna administracja rządowa	161
2.1.1. Wojewoda	161
2.1.1.1. Kompetencje i zadania wojewody	163
2.1.1.1.1. Kompetencje wojewody jako przedstawiciela Rady Ministrów	163
2.1.1.1.2. Kompetencje kontrolne wojewody	164
2.1.1.1.3. Kompetencje nadzorcze wojewody	166
2.1.1.1.4. Kompetencje wojewody do reprezentowania Skarbu Państwa	166
2.1.1.1.5. Kompetencje w stanach nadzwyczajnych ...	166
2.1.1.1.6. Kompetencje do stanowienia aktów normatywnych i administracyjnych	168
2.1.1.2. Aparat pomocniczy wojewody	168
2.1.2. Rządowa administracja zespólna	169
2.2. Wojewódzka niezespólna administracja rządowa	171
2.3. Jednostki samorządu terytorialnego jako organy wykonujące administrację rządową	172
2.4. Inne podmioty wykonujące państwowe zadania i funkcje zlecone	173
3. Samorządowa administracja terenowa	173
3.1. Wiadomości ogólne	173
3.2. Zarys ustroju samorządu gminnego – opis najważniejszych regulacji ustawowych	175
3.2.1. Pojęcia ogólne	175
3.2.2. Władze gminy, liczba radnych i zakazy dotyczące radnych	178

3.2.3. Organ wykonawczy gminy – wójt (burmistrz, prezydent miasta)	180
3.2.4. Jednostki pomocnicze gminy	181
3.2.5. Prawo miejscowe stanowiące przez samorząd gminy	182
3.2.6. Gminna gospodarka finansowa	184
3.2.7. Związki gminne, porozumienia gminne oraz stowarzyszenia gmin	184
3.2.8. Nadzór nad działalnością gmin (nadzór weryfikacyjny)	185
3.2.8.1. Formy nadzoru nad samorządem terytorialnym – nadzór weryfikacyjny (organy, zakres, kryterium)	186
3.2.8.1.1. Organy nadzoru nad samorządem terytorialnym (gminy, powiatu i województwa)	187
3.2.8.1.2. Zakres nadzoru weryfikacyjnego	188
3.2.8.1.3. Środki nadzoru nad samorządem terytorialnym	188
3.2.8.1.4. Szczegółowe środki nadzoru represyjnego w gminie	189
3.2.8.1.5. Środki nadzoru represyjnego w powiecie ...	190
3.2.8.1.6. Środki nadzoru represyjnego w województwie	191
3.2.8.1.7. Wspólne wykonywanie zadań gminnych ...	192
3.3. Tabelaryczny zestaw podstawowych wiadomości o jednostkach samorządu terytorialnego	193
4. Samorząd specjalny (zawodowy, personalny)	202
5. Inne podmioty wykonujące zadania i funkcje administracji państwowej	203
5.1. Zakład administracyjny (publiczny)	203
5.2. Fundacje i inne podmioty wykonujące zadania publiczne	205
6. Pojęcie i istota funkcji zleconych, zadań państwowych i prywatyzacji zadań państwowych	206
Wybrana literatura	209

Rozdział siódmy

Kadry w administracji publicznej	212
1. Pracownicy służby cywilnej	213
2. Pracownicy urzędów państwowych	221
3. Pracownicy samorządowi	223
Wybrana literatura	224

Rozdział ósmy

Formy działania administracji publicznej	226
1. Zagadnienia wprowadzające	226
2. Systematyka form działania administracji	226

3. Szczegółowy podział form działania administracji publicznej	227
3.1. Czynności prawne	228
3.1.1. Czynności cywilnoprawne organów administracyjnych	229
3.1.2. Czynności administracyjnoprawne	229
3.1.3. Inne działania niebędące czynnościami prawnymi	230
4. Czynności administracyjnoprawne – zagadnienia szczegółowe	231
4.1. Akt normatywny	232
4.1.1. Konstrukcja aktu normatywnego	235
4.2. Akt administracyjny	236
4.2.1. Prawidłowość aktu administracyjnego	238
4.2.2. Domniemanie mocy obowiązującej aktu administracyjnego ...	239
4.2.3. Trwałość aktu administracyjnego	239
4.2.4. Wadliwość aktu administracyjnego	240
4.2.5. Klauzule dodatkowe w akcie administracyjnym	241
4.2.6. Decyzja administracyjna	241
4.2.6.1. Podstawowe klasyfikacje decyzji (nieostateczne, ostateczne, milczące załatwienie sprawy)	242
4.2.6.2. Elementy składowe decyzji (treść decyzji administracyjnej)	244
4.2.6.3. Aspekty wykonalności decyzji administracyjnej	244
4.2.7. Postanowienie administracyjne	245
4.3. Inne formy działania administracji	246
4.3.1. Umowa cywilnoprawna	246
4.3.2. Umowa administracyjna	247
4.3.3. Porozumienie administracyjne	248
4.3.4. Przyrzeczenie administracyjne	248
4.3.5. Uгода administracyjna	249
4.4. Mediacja jako typ czynności administracyjnoprawnej	249
Wybrana literatura	250

Rozdział dziewiąty

Kontrola administracji publicznej	252
1. Zagadnienia ogólne	252
2. Pojęcie i zadanie kontroli	252
2.1. Postacie kontroli	253
2.2. Rodzaje kontroli	254
2.3. Cechy kontroli	255
2.4. Kryteria kontroli	256
3. Pojęcie nadzoru instancyjnego	257
4. System kontroli administracyjnej w Polsce	258
4.1. Pojęcie kontroli zewnętrznej	258
4.1.1. Zewnętrzna kontrola państwowa	258
4.1.2. Zewnętrzna kontrola niepaństwowa	264

4.2. Wewnętrzna kontrola administracyjna	264
4.3. Instytucje sygnalizacji naruszeń prawa w polskiej administracji publicznej – w kierunku nowego prawa sygnalizacyjnego	268
4.3.1. Dyrektywa 2019/1937	269
4.3.2. Polskie instytucje sygnalizacyjne	274
Wybrana literatura	275
Skorowidz	277

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

Akty prawne

dyrektywa 2019/1937	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z 23.10.2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (Dz.Urz. UE L 305, s. 17 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.a.	– ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 775 ze zm.)
p.p.s.a.	– ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2023 r. poz. 1634 ze zm.)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
TUE	– Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 13)
TWE	– Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2) (od 2.12.2009 r. – TFUE)
u.k.a.r.	– ustawa z 15.07.2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz.U. z 2020 r. poz. 224)
u.s.c.	– ustawa z 21.11.2008 r. o służbie cywilnej (Dz.U. z 2022 r. poz. 1691 ze zm.)
u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1526 ze zm.)
u.s.w.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2022 r. poz. 2094 ze zm.)
u.w.a.r.	– ustawa z 23.01.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2023 r. poz. 190)

Inne

Dz.U.	– Dziennik Ustaw
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
NIK	– Najwyższa Izba Kontroli

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PiP	– „Państwo i Prawo”
RPO	– Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	– Sąd Najwyższy

OD AUTORA

Przedmowa do wydania czwartego

Książka oddawana do rąk czytelników stanowi czwarte już, rozszerzone i uaktualnione wydanie podręcznika. Zawarty w niej materiał, zgodnie z tytułem, jest jedynie wprowadzeniem do skomplikowanej materii regulacji administracyjnoprawnej i do studiów nad najważniejszymi jej pojęciami, instytucjami i definicjami w oparciu o obowiązujące prawo oraz poglądy nauki prawa.

Pomysł na konstrukcję podręcznika i jego układ powstał w trakcie procesu dydaktycznego. Celem książki jest próba syntetycznego przekazu prawa obowiązującego, jak również wypracowanych na jego podstawie głównych koncepcji w teorii prawa i w nauce prawa administracyjnego nie tylko studentom prawa, ale także adeptom innych, nieprawniczych dziedzin, takich jak administracja publiczna i zarządzanie. Rozległa materia obowiązującego prawa administracyjnego, a także wielowątkowy, skomplikowany i niejednorodny dorobek nauki prawa administracyjnego nie ułatwiają zadania synkretyzmu i powodują, że książka niniejsza musi być traktowana jako materiał inicjujący dalsze studia nad zagadnieniami prawa administracyjnego i administracji publicznej, wymagający szczegółowego przedyskutowania w toku wykładów, ćwiczeń i konwersatoriów. Podręcznik, zgodnie z tytułem, zawiera w znacznej części opis prawnych podstaw funkcjonowania ustroju administracji publicznej, porusza jedynie nieliczne elementy materialnego prawa administracyjnego oraz wprowadzenie do prawnych form działania, w tym procedury administracyjnej. W wydaniu czwartym dokonano niezbędnych uaktualnień materii ustawowej, a także poszerzono, a w niektórych miejscach dodano i zrewidowano poglądy dotyczące: pojęć w administracji publicznej, poglądów na istotę samego prawa administracyjnego i gałęziowości prawa, zasad prawa, pozyskiwania informacji o prawie (rozdziały 1–5). Na uwagę zasługują także dodatkowe przemyślenia dotyczące pojęć kompetencji i właściwości organu publicznego (rozdział 6). W części dotyczącej struktury administracji publicznej dokonano niezbędnych uaktualnień, a także poszerzenia informacji o prawie miejscowym w gminie, formach i środkach nadzoru weryfikacyjnego sprawowanego nad gminą, powiatem i województwem. Uaktualniono rozdział 7 dotyczący kadr w administracji

publicznej, a także materiał dotyczący form działania administracji publicznej, w szczególności o tematykę mediacji w Kodeksie postępowania administracyjnego (rozdział 8). Zmiany wprowadzono również do rozdziału 9, który opisuje kwestie kontroli w administracji publicznej, w szczególności, jeśli chodzi o pojęcia audytu i kontroli zarządczej. W rozdziale tym uwzględniono zagadnienia związane z pracami nad ustawą o sygnalistach, jako wstęp do dyskusji o wyodrębnianiu się nowej instytucji prawa, a może nawet i jego gałęzi.

Rozdział pierwszy

ADMINISTRACJA PUBLICZNA

1. Pojęcie administracji

„Administracja rządzi źle, ale ja jej to wybaczam,
ponieważ trochę rządzi”

Jacques Anatole Thibault

Etymologia słowa „administracja” związana jest z łacińskim słowem *administro*, *administrare* (czyli „służyć”, „wykonywać”, „kierować”). Przedrostek *ad* („do”, „ku”) modyfikuje to pojęcie, podkreślając potencjalną celowość czynności nim określanej¹. 1

Współcześnie w nauce prawa administracyjnego pojęcie administracji jest różnie definiowane i klasyfikowane. Wyróżnia się **administrację prywatną (przedsiębiorstwa prywatne, stowarzyszenia, fundacje itp.)**, czyli zarząd, kierowanie pewną dziedziną spraw na prywatny (nie publiczny) użytek, oraz **administrację publiczną (szeroki katalog organów oraz obsługujących organy urzędów publicznych: państwowych, rządowych i samorządowych)**.

Państwo, prawo i administracji publiczna – relacja pojęć. W literaturze słusznie 2
podnosi się, że brakuje definicji legalnej pojęcia administracji publicznej. W Konstytucji RP występuje ono przyczynkowo w art. 184, w ustawach używane jest bardzo rzadko, a orzecznictwo sądowe interpretuje je różnorodnie².

---

¹ W nauce prawa przyjmuje się raczej bez większych sporów fundamentalną rolę myśli antycznych prawników rzymskich. Początki prawa administracyjnego widzimy więc w regulacjach publicznoprawnych zwanych dziś „rzymskim prawem administracyjnym”, poprzez które chroniono zabytki, środowisko atmosferyczne miast czy też proces budowlany. Pamiętać również należy, że antyczni Rzymianie, niezmiernie praktyczni, ujmowali prawo jako rodzaj pożądanego zachowania, nie podawali więc wiążącej definicji prawa (w tym prawa administracyjnego). Wybitny rzymski prawnik Ulpianus wprowadził do antycznej refleksji prawniczej pojęcie prawa publicznego i prawa prywatnego, które jest istotnym punktem odniesienia i wciąż wywołuje ożywione spory w doktrynie prawa.

² J. Sługocki, *Prawo administracyjne*, Kraków 2003, s. 15.

Bez wątpienia administracja publiczna jako zjawisko społeczne, a także jako pojęcie prawne i naukowe może być analizowane z punktu widzenia różnych dziedzin, takich jak ekonomia, politologia, socjologia czy zarządzanie. Niniejszy podręcznik kładzie jednak nacisk na prawo, gdyż jest to podstawowy regulator, bez którego współczesna administracja publiczna w Polsce, a także w Unii Europejskiej nie mogłaby funkcjonować. Choć istnieje w literaturze pogląd profesora F. Longchamps, że takie zjawiska jak prawo administracyjne i administracja publiczna powinno się badać oddzielnie, niewątpliwie są one ze sobą nierozzerwalnie związane. W pewnym stopniu mamy tu również do rozwikłania klasyczny paradoks „jaja” i „kury”, gdzie pomocne będą niewątpliwie dwie wskazówki: po pierwsze – bez większego błędu możemy zaobserwować, że prawo administracyjne (szerzej publiczne) jest tworzone (przynajmniej w sposób formalny) przez administrację publiczną; po drugie – rozrost administracji publicznej jest wynikiem działania samego prawa publicznego (w tym administracyjnego). Dzieje się tak, ponieważ wciąż nowe regulacje publiczne nakładają nowe obowiązki, a w ślad za tym rośnie potrzeba rozbudowy aparatu administracyjnego (biurokracji). Tutaj niezmiernie ważna uwaga, pojęcia biurokracji jako aparatu administracyjnego nie powinno się automatycznie utożsamiać z terminem i zjawiskiem biurokratyzmu, czyli przewlekłości działań, nadmiaru barier stwarzanych przez urzędników i przepisy – słowem nieefektywności. Zdarzają się bowiem przypadki, że nawet niewielka publiczna jednostka biurokracji (np. urząd gminy, komórka kontrolna, wydział urzędu wojewódzkiego, departament, oddział szpitalny) prezentuje postawę biurokratyzmu. Czasami też (choć rzadziej) nawet rozbudowana biurokracja nie wykazuje cech biurokratyzmu.

- 3 Niejednorodność poglądów dotyczących pojęcia administracji publicznej w nauce prawa administracyjnego, a także w nauce o administracji publicznej utrudnia związość (synkretyzm), który przyświecać ma niniejszemu podręcznikowi. Już sama chronologia i krótka prezentacja stanowisk związanych z koncepcją i funkcjonowaniem administracji publicznej wymagałyby odrębnej monografii. W podręczniku niniejszym, jak zresztą w każdym innym dostępnym na rynku, przedstawiony jest więc pewien wybór.
- 4 Spośród wielu ujęć administracji publicznej w prezentowanym podręczniku warto zwrócić uwagę na definicję prezentowaną w literaturze przez J. Bocia. Zgodnie z nią **przez administrację publiczną należy rozumieć „przejęte przez państwo i realizowane przez jego zawisłe organy, a także przez organy samorządu terytorialnego zaspokajanie zbiorowych i indywidualnych potrzeb obywateli, wynikających ze współżycia ludzi w społecznościach”³.**

Jak widać w tej definicji na plan pierwszy wysuwa się sam fakt konwersji (zmiany podmiotu z prywatnego na publiczny) wykonującego dane zadanie, które jest ważne

³ J. Boć [w:] *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 2004, s. 10.

dla indywidualnego obywatela i dla danej społeczności (np. państwa, gminy czy powiatu). Konwersja ta dotyczy przykładowo takich zadań, jak: opieka zdrowotna, transport publiczny, szkolnictwo, bezpieczeństwo). Nietrudno również zauważyć, że definicja J. Bocia ma już obecnie w dużym stopniu wymiar historyczny. Coraz rzadziej bowiem obserwujemy trend przejmowania zadań prywatnych przez administrację publiczną, gdyż katalogi tych zadań są już bardzo rozbudowane, a administracja publiczna przeciążana zadaniami. Współcześnie obserwuje się trend wręcz odwrotny, tj. prywatyzację zadań publicznych, a więc konwersję zadań i form organizacyjnych jednostek publicznych w różne formy spółek handlowych oraz zlecanie zadań publicznych do wykonania podmiotom prywatnym. Można więc z całą pewnością zgodzić się z poglądem prezentowanym w literaturze, że zakres działalności administracji publicznej ma charakter dynamiczny i polega na przejmowaniu przez państwo zadań na zasadzie subsydiarności, tj. najczęściej w sytuacji niemożności lub nieefektywności wykonywania zadań przez jednostki i ich zrzeszenia⁴. Współczesne państwo ma jednak monopol na niektóre rodzaje działalności, nie tylko ze względu na regulacje prawne, ale przede wszystkim właśnie na istotę tych zadań (np. więziennictwo, obrona kraju, policja państwowa, straż pożarna, w znacznej części także służba zdrowia). Wszelkie próby prywatyzowania tych sektorów w efekcie (nie tylko w Polsce) są oprotestowywane i niedoskonałe.

Prezentowane ujęcie administracji wyrosło jednak na tradycyjnych ujęciach tego zjawiska, tj. ujęciu pozytywnym i negatywnym administracji publicznej, a także przedmiotowym i podmiotowym. Większość wydziałów prawa i administracji w Polsce oraz twórców podręczników akademickich bazuje właśnie na ujęciach tradycyjnych z różnego rodzaju modyfikacjami. Poniżej poświęcono temu zagadnieniu kilka uwag, choć również i ten temat mógłby stanowić materiał na odrębną monografię.

Należy więc wskazać ugruntowane w tradycji kontynentalnej administratywistyki 5 definicje negatywne i pozytywne administracji publicznej.

Definicja negatywna administracji publicznej, uważana za klasyczną, stworzona została przez O. Meyera oraz W. Jellinka. Na grunt polskiej nauki prawa przenieśli ją m.in. S. Kasznica i A. Peretiatkowicz. Podstawą tej definicji była zasada trójpodziału władz na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą oraz próba umiejscowienia administracji publicznej w tym trójpodziale.

Według ujęcia negatywnego administracją publiczną jest wszystko to, co nie jest ustawodawstwem i wymiarem sprawiedliwości (innymi słowy, administracja to działalność państwa poza ustawodawstwem i sądownictwem).

⁴ Zob. P. Przybysz, *Instytucje prawa administracyjnego*, Warszawa 2020, s. 132.

Przywołani autorzy, a także kolejni badacze omawianego zjawiska, przeprowadzają o wiele szersze rozważania, dotykając problemów granicznych negatywnej i pozytywnej koncepcji administracji publicznej oraz problemów, które nie mieszczą się ani w jednoznacznym ujęciu negatywnym, ani też pozytywnym. W tym miejscu nie będą one jednak rozwijane⁵. Reasumując, definicja negatywna ma bardzo wąskie zastosowania, gdyż właściwie ze zbioru zwanego „administracja publiczna” wyłącza jedynie posła i senatora dokonującego aktu głosowania oraz sędziego wykonującego czynności wymiaru sprawiedliwości (wyrokowanie). Ujęcie negatywne administracji publicznej traktowane precyzyjnie powoduje, że korpus urzędniczy obsługi administracyjnej posłów i senatorów (tj. kancelarie Sejmu i Senatu) czy obsługa administracyjna sądów (administracja biurowa i pomocnicza sądowa) pomimo przyporządkowania organizacyjnego i zadaniowego, jakim jest obsługa władzy ustawodawczej (posłów i senatorów) i sądowniczej (niezawisłych sędziów), z definicji stanowić będą administrację publiczną, a więc trzeci rodzaj władzy, tj. władzę wykonawczą.

- 6 **Definicje pozytywne administracji publicznej** jako kolejne próby określenia zjawiska idą w dwóch kierunkach, tj. kładą nacisk na to, kto wykonuje funkcje (czyli na podmiot), lub jakie funkcje administracyjne wykonuje (czyli przedmiot działalności podmiotu). Powoduje to kolejny subpodział administracji publicznej na pozytywną podmiotową i przedmiotową.
- 7 W ten sposób dochodzimy do pozytywnej **definicji podmiotowej** administracji publicznej, która wskazuje na to, jakie organy sprawują administrację, a dokładniej na ich publicznoprawne pochodzenie i charakter. Ustalenie publicznoprawnego charakteru danej jednostki również jest dokonywane na podstawie prawa (analizy przepisów dające podstawy jej działania) lub w przypadkach niejasnych w drodze wyroku sądowego; te zabiegi decydują ostatecznie o tym, czy dana jednostka ma charakter (status) publiczny. Podmiotowe definiowanie administracji publicznej obejmuje również niejako automatycznie opis struktury tej administracji.
- 8 **Definicja przedmiotowa administracji publicznej** zaś określa (przesądza), jakie czynności (ogólniej: rodzaje działalności) zalicza się do czynności administracyjnych z zakresu administracji publicznej niezależnie od tego, czy daną czynność wykonał podmiot publiczny czy prywatny, czyli definiuje administrację publiczną jako działalność o charakterze administracyjnym (publicznoprawnym). Przedmiotowe ujęcie również jest analizowane na podstawie prawa, gdyż to prawo musi wcześniej określić, czy dany podmiot prywatny może wykonywać dane czynności publiczne. Słowem nie ma tu dowolności wyboru przez podmiot prywatny, co nie oznacza, że dane przedsiębiorstwo w ramach swojej działalności nie może wykonywać działań

---

⁵ W nauce prawa administracyjnego i administracji publicznej podkreśla się często zarówno funkcje administracyjne w ramach struktur wymiaru sprawiedliwości (np. prezes sądu rejonowego wykonujący administrację publiczną w ramach aparatu sądowniczego), jak i funkcje administrowania publicznego w strukturach aparatu legislacyjnego (wykonywane np. przez Marszałka Sejmu).

pro bono i służących społeczeństwu, jednak nie będzie to automatycznie zakwalifikowane jako administracja publiczna w ujęciu przedmiotowym.

Jak widać, próby opisanego jednego zjawiska, jakim jest „administracja publiczna”, są podejmowane na różnych płaszczyznach. Pamiętać również należy, że zarówno podejście podmiotowe, jak i podejście przedmiotowe mają swoje zalety i wady. Przykładowo ujmowanie administracji publicznej wyłącznie od strony podmiotowej powoduje trudności z zakwalifikowaniem statusu podmiotów prywatnych w ramach współczesnych zadań publicznych wykonywanych przez podmioty prywatne. Natomiast ujęcie przedmiotowe administracji publicznej napotyka zasadnicze trudności w kwalifikowaniu wielu czynności gospodarczych, orzeczniczych i cywilnoprawnych, wykonywanych przez administrację publiczną w toku jej działań. Niejednokrotnie problem ten musi być rozstrzygnięty przez sąd.

2. Cechy i funkcje administracji publicznej jako podstawa jej definiowania

Pomocnym narzędziem badawczym w definiowaniu zjawiska administracji publicznej jest zabieg polegający na znalezieniu jej charakterystycznych cech lub funkcji. W literaturze można odnaleźć opis pewnych cech administracji publicznej, co do których nie ma większych wątpliwości, że stanowią (lub powinny stanowić) wystarczającą podstawę do określenia danej jednostki organizacyjnej jako administracji publicznej. Nie bez racji podkreśla się od dawna⁶, że zamiast formułowania zamkniętej definicji administracji publicznej, pożyteczniejszym zabiegiem może być sformułowanie katalogu jej cech, które można jej przypisać zarówno w podmiotowym, jak i przedmiotowym sensie⁷. Reasumując, każdy podmiot lub działanie, którym można przypisać charakterystyczne dla administracji publicznej cechy, mieści się w pojęciu administracji publicznej. Oczywiście cechy te są postulowane, choć niektóre z nich znajdują swoje bezpośrednie podstawy w obowiązującym prawie administracyjnym i Konstytucji RP. Należy podkreślić raz jeszcze, że cechy, które zostaną wymienione poniżej, mają charakter opisowo-postulatywny i nie zawsze odzwierciedlają faktyczną rzeczywistość w administracji. Można więc zaryzykować tezę, że pewne cechy administracji publicznej są podstawą do zbudowania wzorcowej konstrukcji jednostki administracji publicznej lub wzorcowego działania takiej jednostki, a w ślad za tym pozwalają na określenie stopnia odchylenia od tego wzorca. To natomiast powinno prowadzić do dalszych działań wewnątrz aparatu administracyjnego związanych z zainicjowaniem sygnalizowania, wszczęcia procesu kontroli publicznej i koniecz-

⁶ J. Starościk już w 1977 r. pisał o określaniu administracji państwowej przez wskazanie na swoistość jej działania; por. J. Starościk, *Prawo administracyjne*, Warszawa 1977, s. 12 i n.

⁷ J. Zimmermann, *Prawo administracyjne*, Kraków 2005, s. 30; E. Ochendowski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 2002, s. 22.

nych działań naprawczych w sytuacji znacznego odejścia od cech podstawowych lub/i zbyt długotrwałego pozostawania w takim stanie.

- 11 **Cecha podstawowa.** Administracja publiczna to **zjawisko społeczne**. Trudno bowiem wyobrazić sobie potrzebę powoływania do życia administracji publicznej bez jakiegokolwiek (choćby najmniejszej) społeczności lokalnej, powiatowej, wojewódzkiej czy też państwowej. Z faktu tego wypływają rozmaite wnioski, które szeroko są opisywane w naukach administracyjnoprawnych i innych naukach społecznych. **Najważniejszą konsekwencją społecznego charakteru administracji publicznej jest fakt, że pełni ona funkcję regulatora współżycia społecznego**, w pierwszej kolejności powinna ona być ukierunkowana na zabezpieczenie interesu publicznego⁸ w taki sposób, aby gwarantować prawa podstawowe jednostki. Ważnym elementem cechy społecznego charakteru administracji publicznej jest komponent prawny dotyczący regulacyjnej funkcji administracji publicznej. Polega on na zagwarantowaniu identyczności praw i obowiązków dla każdej jednostki (podmiotu) w kontakcie z organem publicznym. Równość dostępu bez względu na posiadane zasoby istotnie odróżnia administrację publiczną od prywatnej (biznesowej). Poniżej przedstawiono najważniejsze wzorcowe cechy administracji, pozostawiając otwarte pytania do dyskusji seminaryjnej, co w przypadku, gdy w rzeczywistości obserwujemy znaczne odchylenie od wzorca lub nawet jego zaprzeczenie. Kolejny wniosek płynący z cechy podstawowej jest taki, że zarówno rozmiary samej struktury administracji publicznej (rozmiary aparatu biurokratycznego), jak i potrzeba działania za pośrednictwem administracji publicznej powinny być warunkowane w pierwszej kolejności wielkością danej społeczności oraz zadaniami rzeczywiście przekraczającymi możliwości finansowe i organizacyjne poszczególnych obywateli. Ustanawianie instytucji publicznych w ramach dawnych i współczesnych struktur administracji publicznej zawsze powinno być, jak pisze Jan Jakub Rousseau, oparte na umowie społecznej (fr. *contrat social*). Inny niż akceptowany przez obywateli model społeczny prowadził w historii – i nadal niekiedy prowadzi – do relacji feudalnych, teokratycznych, dyktatorskich. Współczesna administracja publiczna oparta na umowie społecznej powinna służyć wyłącznie jednemu celowi – wykonywaniu usług publicznych (zadań, funkcji – generalnie obowiązków, które bądź przekraczają możliwości prywatne jednostki, bądź nie mogą być przez jednostki i podmioty prywatne wykonywane). Instytucje publiczne jako twórcy prawa publicznego zarazem podlegają temu prawu – istotą prawa publicznego jest regulacja zadań publicznych, a więc obowiązków publicznych. Pozostałe cechy, które będą

⁸ Należy tu zaznaczyć, że problematyka dotycząca pojęcia interesu publicznego również jest skomplikowaną materią, choćby ze względu na fakt, iż społeczeństwo jest zbiorowością jednostek, a te kierują się, co do zasady, własnymi interesami jednostkowymi. Mówiąc o interesie społecznym, mamy tu na myśli pewne wspólne zespoły dóbr, ze względu na które jednostki, wraz z ewolucją społeczeństwa, godzą się na rezygnację z własnych indywidualnych interesów. Wydaje się, że również samo pojęcie interesu publicznego powinno dziś podlegać daleko idącej dyskusji w społeczeństwie i niezbędnej rekonstrukcji przepisów je definiujących.

opisywane poniżej, są pochodną omawianej tu cechy podstawowej – służą jej uszczegółowieniu.

Odstępstwem od wzorca cechy społecznej administracji publicznej jest utrzymywanie zarówno zbyt rozbudowanych (w stosunku do potrzeb społecznych) struktur biurokratycznych, jak i niepowoływanie ich tam, gdzie są one niewątpliwie konieczne. Społeczny charakter administracji publicznej także jest zagrożony sytuacją, w której struktury biurokratyczne nie są akceptowane lub przestają być akceptowane przez znaczne grupy społeczne i stan taki trwa zbyt długo.

I cecha. W literaturze słusznie podkreśla się, że jedną z cech administracji publicznej jest **działanie na podstawie ustaw**⁹. Pogląd ten należy jednak ująć w nieco szerszy i bardziej uporządkowany sposób. Otóż administracja publiczna w sensie zarówno podmiotowym, jak i przedmiotowym (a więc rozumiana jako organizacja i działanie) funkcjonuje nie tylko na podstawie ustaw. Funkcjonuje ona generalnie na podstawie prawa i w granicach prawa, które ze swej istoty ma uporządkowaną i hierarchiczną naturę. Można tę cechę administracji określić w skrócie jako cechę legalizmu. Zarówno katalog źródeł, jak i wspomniana hierarchia prawa są określone w Konstytucji RP i rzeczywiście ustawa jest kluczową pozycją tego katalogu, jednak niejedyną. Szerzej będzie jeszcze o tym mowa w rozdziale dotyczącym źródeł prawa w administracji publicznej. Tutaj należy tylko zaznaczyć, że czasami w trakcie stosowania prawa zastosowanie ma nie tylko sama treść ustawy, ale także na jej podstawie wydane prawo miejscowe, niesprzeczne z nią zwyczaje, orzeczenia sądowe stosujące wykładnię ustaw niejasnych, a także nieratyfikowane umowy międzynarodowe czy normy techniczne. 12

Cecha legalizmu, tj. działania administracji publicznej wyłącznie na podstawie prawa i w jego granicach, ma pewien dodatkowy specyficzny i niezwykle ważny aspekt, otóż administracja publiczna działa nie tylko na podstawie prawa powszechnego (tj. zamkniętego katalogu źródeł prawa określonego w art. 87 Konstytucji RP), ale w niezmiernie rozległym zakresie również w oparciu o tzw. prawo wewnętrzne (którego katalog jest otwarty i określony zasadniczo w art. 93 Konstytucji RP). Prawo wewnętrzne (tzw. interna administracyjna) nie może być sprzeczne z prawem powszechnym, nie można regulacją wewnętrzną bezpośrednio nakładać na obywateli obowiązków i udzielać uprawnień, stanowi ono jednak źródło obowiązków dla struktury biurokratycznej, tj. samej administracji publicznej. Regulacje wewnętrzne wpływają więc bezpośrednio na sposób funkcjonowania administracji publicznej, w sposób nieunikniony jednak pośrednio (organizacyjnie i jakościowo) wpływając ostatecznie na prawa i obowiązki obywateli. Stąd cecha legalizmu administracji publicznej dotyczy wszystkich wymienionych regulacji – i tych powszechnych, i wewnętrznych – a kontrola działań administracji publicznej musi obejmo- 13

⁹ J. Zimmermann, *Prawo...*, s. 33.

wać obydwie sfery jej działalności. Przy okazji omawiania tej cechy administracji nie sposób nie odnotować ożywionej i wciąż niezakończonej dyskusji naukowej, dotyczącej problemu, czy administracja publiczna jako całość (a nie tylko organy administracji publicznej) powinna ograniczać się wyłącznie do wykonywania ustaw, czy też może powinna działać o wiele swobodniej, osiągając cele zawarte w ustawach. Dobrym przykładem ścierania się tych dwóch koncepcji, które nie muszą się wzajemnie wykluczać, jest – z jednej strony – kontynentalna koncepcja administracji publicznej, o wyrażnie weberowskim modelu, jako struktury rozbudowanej i zhierarchizowanej, a z drugiej strony – innowacje płynące z anglosaskiego modelu zaautonomizowanych (choćby do poszczególnych zadań) przedstawicieli administracji, używających w swoich działaniach nowych metod publicznego zarządzania¹⁰. Przy okazji prezentacji tej cechy administracji należy postawić szereg istotnych pytań o skutki i rodzaje naruszenia cechy I administracji publicznej. Innymi słowy, czy administracja publiczna przestaje nią być, gdy ewidentnie łamie (narusza) prawo? Czy administracja publiczna może być nielegalna?

- 14 **II cecha.** Administracja w ujęciu podmiotowym (a więc jako organizacja, struktura jednostek publicznych) **powinna działać zawsze w imieniu i na rachunek państwa lub na rachunek danej wspólnoty samorządowej.** W dualistycznym układzie administracji publicznej w Polsce (w terenie występują bowiem zarówno struktury rządowej administracji, jak i samorządy gmin, powiatów i województw) administracja rządowa działa bezpośrednio w imieniu wszystkich obywateli polskich, czyli państwa. Natomiast administracje samorządowe w pierwszej kolejności działają bezpośrednio w imieniu danych wspólnot lokalnych. Należy jednak pamiętać, że Polska jest państwem jednolitym, a wspólnoty te stanowią część terytorialną państwa i choć są zdecentralizowane (a więc względnie samodzielnie), to również stanowią element jednolitego państwa. Na koniec warto zaznaczyć, że trudno będzie wykryć odstępstwa od II wzorcowej cechy. Będą to niewątpliwie wszelkie postaci pozorowania działania w interesie państwowym lub samorządowym, podczas gdy realizowane są ewidentnie interesy prywatne osób lub ich grup.

¹⁰ Przykładem są organy brytyjskich agencji wykonawczych, mające dość dużą swobodę decydowania, w zależności od bieżącej potrzeby, o doborze środków finansowych i personelu (*tailor-made structures and systems*). W administracji agencyjnej istnieje również dewiza *get the job done* (zadanie ma być wykonane). Duża swoboda działania powiązana jest jednak z odpowiedzialnością organu kierowniczego agencji za podejmowane decyzje bieżące (*operational decisions*). Również urzędnicy „operacyjni”, w szczególności ci bezpośrednio stykający się z odbiorcami usługi publicznej, działają w ramach dużej dyskrecjonalnej swobody (*empowerment of frontline staff*). To zjawisko można porównać do działania polskiej administracji publicznej w ramach tzw. uznania administracyjnego. Odmienne niż w Polsce, wspomniana „decyzyjność operacyjna” traktowana jest w brytyjskiej administracji publicznej jako odrębny model załatwiania spraw, nie zaś jako wyjątek od zasady legalizmu, w której organy administracji publicznej nie działają bez wyraźnej podstawy prawnej. Szerzej zob. M. Możdżeń-Marcinkowski, *Współczesne formy administracji publicznej na przykładzie brytyjskich agencji wykonawczych* [w:] *Biurokracja*, red. J. Łukaszewicz, Rzeszów 2006, s. 428 i n.

III cecha. Administracja (jako organizacja) **ma charakter władczy, tzn. może korzystać z przymusu państwowego – władztwa administracyjnego wyposażonego w sankcje administracyjnoprawne.** Cecha ta jest nierozdzielnie związana z wcześniej omawianą cechą legalizmu, gdyż to właśnie prawo stanowi jedyną podstawę do przyznania administracji publicznej władztwa i jego egzekwowania. W tym przypadku jednak zasada legalizmu będzie miała zastosowanie w węższym zakresie, gdyż władztwo administracyjne, a dokładniej wkraczanie w prawa i obowiązki obywatelskie, może się odbywać wyłącznie na podstawie jednego rodzaju prawa, tj. ustawy (w pierwszej kolejności na podstawie ustawy zasadniczej) i w jej granicach. Nie oznacza to oczywiście, że administracja nie może władczo ingerować na podstawie hierarchicznie niższych źródeł prawa, takich jak prawo miejscowe, rozporządzenie wykonawcze do ustawy czy ratyfikowana umowa międzynarodowa, jednak wszystkie one muszą mieć swoje źródło w ustawie i nie mogą być z nią sprzeczne. Tu powstaje pytanie, czy traci charakter administracji publicznej podmiot publiczny, który administruje, nie bez przymusu państwowego i władczych cech. Odpowiedź związana jest z ustrojowymi założeniami określonymi ściśle w prawie, które stanowią o władczym charakterze administracji publicznej, nawet gdy nie obserwujemy faktycznych działań władczych kierowanych pod naszym adresem. Po pierwsze, władczość biurokracji państwowej realizuje się w obowiązkowym podleganiu jej właściwie już przez sam fakt urodzenia się na danym terytorium państwa (zabezpieczają to ustawy samorządowe oraz o zasadniczym, trójstopniowym podziale terytorialnym Polski). Kolejnym elementem władczości biurokracji są przymusowo narzucone tzw. fikcje prawne przyjęte przez prawo ustrojowe. Pierwsza to zasada (paradygmat) zupełności systemu prawnego (w skrócie, że ustawodawca zna swoje uprzednie prawo ustanowione i widzi potrzebę ustanawiania kolejnego). Drugą fikcją będzie założenie związane z regułą *ignorantia iuris nocet*, a więc, że z chwilą opublikowania prawa każdy obywatel zna to prawo po upływie *vacatio legis*¹¹. Trzecim wreszcie elementem władczości biurokracji, który zamyka sferę bezalternatywnego podlegania władzy publicznej konkretnego organu, będzie sytuacja, w której organ administracji publicznej właściwie nie może stracić kompetencji, nawet gdy ją wykonuje źle lub nie wykonuje wcale¹². Słowem możemy doprowadzić do ukarania organu, ale nie możemy zmusić go do wykonania jego kompetencji. Problemy z tym mają nawet sądy administracyjne, których wyroki nakazujące wydanie przez organ publiczny decyzji administracyjnej często również nie są wykonywane.

IV cecha. Administracja publiczna (jako organizacja) **zawsze powinna działać na zasadach *non profit***; nawet gdy prowadzi działalność nastawioną na zysk, nie jest on jej głównym celem, a jedynie środkiem służącym realizacji interesu publicznego. Problemy w sklasyfikowaniu administracji publicznej przy użyciu tej cechy mogą

¹¹ Fikcję przyjmowania powszechnej znajomości prawa przez obywateli ustawodawca zmniejsza w pewnym stopniu zasadą informowania stron określoną w art. 9 k.p.a.

¹² Por. interesujące rozważania NSA w wyroku z 15.05.1996 r., III SA 663/95, LEX nr 29364.

pojawiać się przykładowo w obliczu współczesnych zmian paradygmatu gospodarki państwowej centralistycznie zarządzanej przez gigantów państwowych, takich jak PGNiG, ORLEN, PKO BP, KGHM itd.

- 17 **V cecha. Administracja publiczna (jako działanie) to zawsze działanie charakteryzujące się celowością, aktywnością i inicjatywnością.** Cecha ta jest kolejną pochodną zasady (cechy) legalizmu. W ustawach zapisane są bowiem zadania i kompetencje organów publicznych, jedne mają charakter ogólny, inne natomiast szczegółowy. Niektóre są fakultatywne, większość jednak ma charakter obligatoryjny, to zaś powoduje prawnie uregulowany przymus działania administracji publicznej. Odejściem od tej wzorcowej cechy jest przykładowo bierność działania organów publicznych pod postacią zwłoki w działaniu lub tzw. milczenia, brak podejmowania inicjatyw niezbędnych dla interesu społecznego, brak reagowania na skargi społeczne i sygnalizacje naruszeń prawa.
- 18 **VI cecha. Administracja publiczna działa zawsze w oparciu o personel zawodowy – tzw. kadre urzędniczą.** Obraz profesjonalnego personelu publicznego jest oczywiście pewnym postulatem, który jednak mocno jest osadzony w ustawodawstwie. Dzieje się tak za sprawą istniejących korpusów urzędniczych. Przykładowo mowa tu o takich korpusach, jak: służba cywilna, pracownicy samorządowi, służby mundurowe, służby dyplomatyczne, wymiar sprawiedliwości czy służba zdrowia, do których dostanie się związane jest z posiadaniem odpowiednich kwalifikacji, a także zdaniem stosownych egzaminów. Wzorzec ten najczęściej naruszany jest przez nieformalne układy personalne i decyzje polityczne.
- 19 **VII cecha.** Wydaje się, że wychodząc naprzeciw współczesnym problemom państwa demokratycznego oraz gospodarki wolnorynkowej, w dobie zmiennych koniunktur gospodarczych i silnych kryzysów monetarnych i pandemicznych administracja publiczna powinna znacznie lepiej współdziałać z obywatelami i przedsiębiorcami. Cechą ostatnią, choć zapewne niewyczerpującą całego katalogu, powinno być więc **współdziałanie administracji ze społeczeństwem**. Może mieć ono różne oblicza. Przede wszystkim niezbędne jest ciągle ulepszanie nowoczesnych form kontraktualizmu usług publicznych. Mowa tu zarówno o nowych formach prywatyzacji zadań i funkcji publicznych, takich jak umowy administracyjnoprawne¹³, jak i o praktycznie mało znanej w polskiej administracji publicznej idei kontraktualizmu wewnętrznego¹⁴ w ramach aparatu rządowego i samorządowego.
- 20 **VIII inne cechy administracji publicznej.** Jak nietrudno zauważyć, nie jest możliwe podanie wyczerpującego katalogu cech administracji publicznej i w literaturze funk-

¹³ Doktryna prawa administracyjnego ostatnio szeroko porusza kwestię umów w administracji publicznej; szerzej zob. J. Boć, L. Dziewięcka-Bokun (red.), *Umowy w administracji*, Wrocław 2008.

¹⁴ O kontraktualizmie w ramach brytyjskiej administracji publicznej szerzej zob. M. Możdżeń-Marćkowsky, *Współczesne...*, s. 425 i n.

cjonują także takie cechy, jak: charakter wykonawczy administracji publicznej, cecha ciągłości i stabilności działania czy cecha monopolistycznego charakteru administracji publicznej¹⁵. Na pewien komentarz zasługuje cecha charakteru wykonawczego administracji publicznej, gdyż jest ona pochodną monteskiuszowskiego trójpodziału władzy. Funkcjonowanie administracji pokazuje, że w praktyce stosowania prawa i administrowania władza wykonawcza (administracja publiczna) nie tylko ma charakter wykonawczy, ale przez swój potencjał biurokratyczny i w oparciu o niego staje się nieformalnym prawodawcą.

Przykładowo oprócz własnych kompetencji do wydawania przepisów porządkowych wójt jako organ wykonawczy (administrujący) przygotowuje też projekty uchwał organu stanowiącego, tj. rady gminy (np. budżetu), które po uchwaleniu jako prawo miejscowe potem są przez wójta wykonywane. Innymi słowy organ wykonawczy jest inicjatorem pomysłów przepisów lokalnych. Podobnie poszczególni ministrowie (rząd) i jego agendy (państwowe osoby prawne) są często inicjatorami prac dotyczących rządowych projektów ustaw, które potem wykonują. Formalnie zachowane zostały kompetencje władz ustawodawczych, jednak w praktyce trudno jest postawić jasną granicę, kto jest rzeczywistym „materialnym” inicjatorem-prawodawcą.

3. Klasyfikacja administracji publicznej z punktu widzenia jej funkcji

Jak wspomniano wcześniej, również ukazanie pewnych funkcji może być pomocne 21
w określeniu zjawiska i rodzajów administracji publicznej. Prezentowane poniżej
wybrane klasyfikacje są – co należy podkreślić – wytworem nauk administracyjnych,
nie odnajdziemy ich bowiem wprost w obowiązującym prawie administracyjnym.
Wybór funkcji ma również charakter konwencjonalny (tj. uzależniony od poglądów
danego autora). Poniżej przedstawiony zostanie wybór ważniejszych typów funkcji.

Funkcje administracji publicznej rozumiane są często jako zadania lub cele. Można 22
mówić o **funkcjach podstawowych**, a więc ustalanych przez państwo jako jego ogólna
polityka, oraz o **funkcjach operacyjnych** określanych i weryfikowanych w bieżącej
działalności administracji.

Ze względu na pełnione funkcje można wyróżnić następujące rodzaje administracji publicznej:

- 1) **administracja władcza (funkcja porządkowo-reglamentacyjna)**, zwana klasyczną, realizuje się przede wszystkim przez wydawanie decyzji administracyjnych i innych aktów władczych przez organy publiczne;

¹⁵ J. Zimmermann, *Prawo...*, s. 33.

- 2) **administracja świadcząca (funkcja zawiadowcza)** to działalność prowadzona bez użycia środków władczych (prowadzenie rejestrów, zbiorów publicznych, działalność informacyjna, organizatorska, pomoc społeczna, pomoc w kataklizmach);
  - 3) **administracja wykonująca uprawnienia właścicielskie i zarządzające (funkcja zarządzania majątkiem publicznym)**. Administracja ta (a raczej pewna odmiana istniejących form administracji publicznej) zaliczana jest czasami do nowych funkcji administracji publicznej. Jednakże szeroko rozumiana administracja „właścicielska” znana była już w czasach antycznych. Administracja wykonująca uprawnienia właścicielskie jest jednak najbardziej podatna na zmiany ustrojowe i systemowe. Ostatnie zmiany związane były głównie z przemianami ustrojowymi lat 90. XX wieku, odejściem od reguł państwa socjalistycznego w kierunku reguł państwa demokratycznego i zasad wolnego rynku. Administracja właścicielska wykonuje obecnie uprawnienia właścicielskie Skarbu Państwa pod różnymi postaciami spółek i agencji.
- 23 **Inne typy funkcji.** W literaturze do wykazu funkcji administracji publicznej dodaje się również rodzaje funkcji, które zasadniczo mieszczą się w podawanych wyżej, lecz można badać je także odrębnie, są to: funkcja ochrony podstawowych interesów państwa, funkcja realizacji polityki społecznej i gospodarczej państwa. Ciekawą propozycją jest jednak wyodrębnienie i uszczegółowienie funkcji realizowanych wewnątrz administracji publicznej, tj. funkcji: rządzenia, koordynacyjno-kontrolno-nadzorcza, zarządzania majątkiem publicznym, zarządzania zasobami czy zarządzania rozwojem¹⁶. Wydzielenie funkcji wykonywanych wewnątrz aparatu administracji wymuszałoby jednak zastanowienie się, które z funkcji miałyby stanowić cechy zewnętrznych działań. Wydaje się, że podział taki nie jest do końca możliwy, choć nie ukrywam, że poprawnie wypracowany byłby pomocny w ustalaniu jasnych reguł kontroli i odpowiedzialności biurokracji za jej działania wobec obywatela i internę administracyjną.
- 24 Biorąc pod uwagę rzeczowy (przedmiotowy) podział zadań, wyróżnić można także liczne przedmiotowe działy administracji publicznej, np. administrację budownictwa, oświaty, ochrony zdrowia, spraw socjalnych. Z punktu widzenia podmiotowego można wyróżnić administrację rządową i administrację samorządową, zwłaszcza samorządu terytorialnego.

Pamiętać również należy, że wszystkie wymienione wcześniej funkcje mogą się krzyżować (i najczęściej tak jest). Przykładowo **gmina jako jednostka publiczna** to:

- **administracja wykonująca uprawnienia właścicielskie i zarządzające,**
- **administracja władcza (porządkowo-reglamentacyjna)** (decyzje, zakazy, prawo porządkowe),
- **administracja świadcząca** (pomoc materialna, festyny, doradztwo),
- **administracja w rozumieniu podmiotowym i przedmiotowym.**

¹⁶ P. Przybysz, *Instytucje...*, s. 135.

4. Umiejscowienie administracji publicznej na tle współczesnego ustroju państwa polskiego

Opierając się na wypracowanych w nauce pojęciach, w skrócie można stwierdzić, że współczesny ustrój państwa polskiego wskazuje na model demokracji liberalno-agregacyjnej, w grupie administracji technokratycznych¹⁷.

Model demokracji liberalno-agregacyjnej to – w skrócie – model sprawowania władzy przez społeczeństwo poprzez wybór reprezentantów, tj. wyłącznie za pomocą ustalenia preferencji przez agregację i w drodze procedur demokratycznych (wybory i referenda). 25

Demokracja liberalna (demokracja konstytucyjna) to rodzaj demokracji przedstawicielskiej, charakteryzujący się wolnymi i uczciwymi wyborami oraz pluralizmem politycznym, utożsamiany z demokracją parlamentarną. 26

Grupa administracji technokratycznych to mechanizm działania państwa, w którym władza polityczna podejmuje decyzje, a realizacją ich zajmuje się wyspecjalizowany i rozbudowany aparat administracyjny 27

5. Paradygmaty administracji publicznej

Opisując ogólnoteoretyczne podstawy zjawiska społecznego, jakim jest administracja publiczna, należy wskazać na inne jeszcze paradygmaty, w których ona funkcjonuje. Pojęcie „parádeigma” pochodzi z języka greckiego i oznacza: przykład, wzór. Pojęcie to oznacza również pewien zbiór pojęć i teorii tworzących podstawy danej nauki. Pojęć tych co do zasady nie kwestionuje się tak długo, jak długo za ich pomocą można tworzyć teorie szczegółowe zgodne z danymi doświadczalnymi. W przypadku administracji publicznej w Polsce mamy do czynienia z kolejnymi trzema paradygmatami (poprzednie omawialiśmy przy okazji cech administracji publicznej) i są nimi: unitarność państwa, dualizm struktury administracji publicznej oraz fakt występowania weberowskiej struktury biurokratycznej. 28

Państwo unitarne, a więc **jednolitość państwa**, gwarantuje i przesądza art. 3 Konstytucji RP, stwierdzając, że Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Dualizm administracji publicznej jest to podział zadań i kompetencji między administrację rządową i samorząd terytorialny (tj. gminy, powiaty i województwa). 29

¹⁷ M. Stępień, *Responsywna administracja publiczna*, Toruń 2008, s. 25 i n.